

Alte Drucke

**M. BALTHASSARIS || LEVTINGERI || AGRIMONTANI.|| DE
DVOBVS SVM=||MIS SCIENTIARVM GE=||neribus,
Philosophico nimirùm & Theo-||logico, aptè discernendis ...**

Leutinger, Balthasar

Frankfurt/Oder, 1587

VD16 ZV 27226

CAP. VI. Quomodo ambae facultates, seruata vtriusque, proprietate in vero & necessario vsu retinende ac coniungende sint.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permission, please contact the Head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-149310

Quomodo amba facultates, seruata vtriusq; proprietate in vero & necessario vsu retinende ac coniungende sint.

VLtimum quod in hoc genere argumenti considerandum nobis relinquitur, 'ed magis diligenti opus habet consideratione, quod minoris momenti sunt ea, quæ hætenus allata sunt, nō cognito vsu, qui vtrisque communis est, & quem in hac parte latius explicaturi sumus: Neq; enim satis est, & Reipub. literariæ magnoperè confert, scire tantum diuersitatem & differentias, quibus à se inuicem in ratione essentiali & formali longissimè separantur, nisi etiam, quomodo in vsu altera alteri applicari, & vt mutuas operas inter se collocent, rectè coniungi debeant, addatur & cognoscatur, ad vitandum errorem, quo aliqui ex ignorantia veræ Philosophiæ imbuti, existimant, fieri non posse, vt absque iactura fidei ac pietatis Christianæ locum habeat in Theologia, eiq; in ministerio ad illa qualiscunque hominum sapientia, cui vera religio & vera Euangelij Lux
tan

Tantum stultescit & offendiculo est: Quæ errorem suum, vt aliquo veritatis prætextu ornarent ac venditarent, his rationibus stabilire conati sunt.

Primum ex autoritate ipsius sacræ scripturæ, à qua scilicet reprobetur, & vt vana, stulta & inanis reputetur.

Deinde quod plerunque causa esse soleat multorum errorum & hæresum in Ecclesia, quibus doctrinæ Euangelicæ veritatem non raro periclitari contigat.

Postea quod in lege à Mose prohibitum sit, ne dissimile semen in eodem agro conferatur, hoc est, non diuersa doctrinarum genera in agro & vinea Domini, Ecclesia nempe, promiscuè conseminentur ac plantentur. Denique quod Theologia, quatenus scientia diuina & omnium reliquarum suprema & perfectissima, reliquis inferioribus non communicet, neque ipsædem necesse habeat ad sui perfectionem, quam aliundè accipit diuinitus à luce Dei, quæ tanta est, vt cognitionis excellentia reliquis inferioribus, facile adæquari vel æquiparari possit.

Quibus & similibus argumentis non rectè intellectis & assumtis ipsorum opi-

Erronea & fanatica seu perniciosa religiosa opinio.

E numeratio argumentorum quæ pro se habere putant.

Absurda,
quæ inde
sequantur.

nione falsa, impia hæc & absurda conclusio sequi necesse est, de Philosophiæ donotam eximio, nimirum quodd simpliciter sit mala, atq; adeo homini Christiano vitanda, quæq; indigna habeatur, vt suo ministerio inferuiat Theologiæ, inq; communem vsum, vt instrumentum cumpri- mis vtile in enarrandis sacris literis adhibeatur.

Error Ana-
baptistarū
& quorundam
sim-
plicistarū.

Quibus concessis, quid reliquum erit de bonis artibus & disciplinis? Quid reliquum in Theologia, nisi inscitia extrema? Hoc genere erroris vanissimo aliqui nostri seculi homines decepti & demeritati, planè supersticiosas ac pestiferas introduxerunt opiniones de vitanda Philosophia, bonisq; artibus & literis separandis excludendisq; à rebus Theologicis, perindè ac si nihil prorsus facerent ad cognitionem doctrinæ veritatis celestis, nihilq; commune haberet cum Theologia, quæ tantam à solo verbo Dei pendeat, & Fidei simplicitatem requirat, cum talia sint in sacris, quæ credenda duntaxat, nullo autem modo argumentis & Philosophicis rationibus probanda ac confirmanda esse videantur. Sed quò demum insanix processerint, quodq; ignorantia

phantia suæ præmium reportârint, postea
 euentus probauit, vt talem scientiam
 Theologicam nemo quis facillè sibi exo-
 ptare debeat. Quò minùs tamen sim-
 pliciores fanatico hoc errore decipian-
 tur; sed rectiùs de operibus Dei atq; re-
 bus ipsis, quas in vsum homini bonas con-
 didit, sentire discant, nec temerè ipsum
 Philosophiæ ac Theologiæ studium se-
 gregent ac diuellant, vbi diuellendum ac
 segregandum non est, singulorum argu-
 mentorum obiectiones, suprà allatas, ple-
 niùs examinemus, & ita ordine expendamus,
 vt ex harum solutione & refutatione
 simul appareat, qua lege societatis &
 communionis inter se deuinctæ, sibi mu-
 tuam præstare operam debeant, & qua
 ratione seruata vtriusq; proprietate, in
 vero & necessario vfu ambæ pariter con-
 iungendæ & inseparabiliter retinendæ
 sint.

Argumentum
 torum in
 specie op-
 positorum;
 refutatio
 & solutio.

Primum itaq; argumentum, quo Phi-
 losophia proscribitur, & tanquam aliena
 ex finibus Theologiæ eijcitur, huiusmodi
 est, quod sacræ scripturæ autoritate niti i. Cori. 2. 3.
 videtur. Et rectè quidem: Quid enim
 ipsi tribuat, manifestum est in quibusdā

I 3

locis,

Col. 2. locis videlicet, quòd nihil aliud sit, quàm
 1. Corinth. stultitia, nihil aliud quàm vanitas & ina-
 2. 5. nis deceptio, si nimirum conferatur cum
 sapientia & veritate, quæ ex Deo est. Ve-
 rum deponatur comparatio, & res aliter
 se habebit.

Nam quoties scriptura contemtim, &
 in malam partem loquitur de Philoso-
 Scriptura phia, quam humanam dicimus sapienti-
 quo respec- am, sciendum, semper id relativè vel po-
 ctu eleuet tius respectivè accipiendum esse, ut nimi-
 ac condes- rum opponatur divinæ illi sapiëntiæ, quæ
 maet hui- sola ad verâ vitam salutaris est, & quam
 manam sa- Spiritus sanctus divinitus per verbum
 pientiam. operatur.

Nam quoniam diversissima sint, ut ex
 antè dictis constat, alterâ extolli, alterâ
 deprimi necesse est, ne sit, in quo ambæ
 æqualiter conveniant, & idem honor
 penes utramq; maneat; sed alterutra
 earum, cui iure debetur, eò magis plenif-
 simè eundem occupet. Alioquin ab-
 solutè considerata, extra collationem
 Philosophia, pro eo ut donum & crea-
 tura Dei est, nil tale promeruit, ut sim-
 pliciter damnetur, reñciatur, & cum om-
 ni sua functione, qua præstò adest Theo-
 logiæ

logiæ, ex vſu communi remoueat. Sed alterum opponitur, quo cauſa multorum errorum in Eccleſia & velut nutricula omnium diſſenſionum in Religione vituperatur: quod an iuſtè fiat, & de natura eius hoc ipſum dici & affirmari poſſit ac debeat, altiùs paulò eam introſpici oportet. At verò hæc qualis fuerit, ſuprà in definitione expreſſa eſt, vt non opus ſit, ſingula retexere. Partes tantùm ac membra, quæ hûc facere videntur, ruruſum ad calculum reuocemus.

In quibus primùm aſſeritur, quòd ſit facultas animi, qua mens humana naturaliter ſua luce de vero & bono in natura dignoſcit & iudicat.

Deinde quòd hæc facultas, tanquã donum Dei quoddam eximiũ homini con-
 ceſſa ſit; & etiam relictã poſt lapſum, vt ſeipſum videlicet & vires ſuas hinc, & quouſq; ad ſummã virtutem, ſuiq; perfectionem procedere poſſet, exploratũ habeat, iam verò ſi donum & creatura Dei, quomodo mala & vitioſa per ſe reputa-
 bitur,

Philos, per
 ſe non ſim-
 pliciter ma-
 la ſua na-
 turã.

bitur, cum nil nisi optimum à Deo procedat: Præterea, si lux animi semper de bono & vero, nunquam de malo & falso splendens, quomodò per se causa errorum esse poterit, si modò intra metas suas, hoc est, naturæ limites manserit: Nam aliàs ita infirmata est per naturæ morbum, ut quò altiùs insurgere nititur ad lucem Dei supernaturalem, quæ fide accenditur per Spiritum sanctum in verbo, eò grauiùs impingat, & imum versus recedendo eò magis densioribus ignorantix tenebris immergatur.

Si itaq; errores existunt, si hæreses & dissensiones in Ecclesia, causa non huic imputanda erit, sed illis, qui hac perperam vtuntur, eamq; rebus ipsis rectè, apostolitè & distinctè accommodare nesciunt.

Tertium quod opponunt, eiusdem est farinae. Neq; enim interdictum illud à Mose in lege factum, directè impugnat Philosophiam, & ipsam, prout fines suos tuetur, damnat: Sed quatenus vitio abutentiù degenerat in imposturâ Sophisticâ, quæ pietatis ac religionis fines turbat, coelum cum terra, humana cum diuinis eimpie & indoctè miscens ac confundens.

IIII. Quartum, quia caput negotij &

Abusus
Philosop.
non ipsa
per se à Mo
se rejicitur

& neruum totius disputationis continet, plenior an-
 dissoluitur, reſcitur & refutatur ex cauſa illogia et
 ſis & rationibus, quæ nunc de integro re- rone ſen-
 texendæ & euoluendæ ſunt. Sic enim tentiæ op-
 contrarium ſtatuimus, vt cenſeamus, vix ponitur.
 vllum in hac vita reperiri poſſe, cui per-
 ſectiſſima & exquiſitiſſima Theologia
 concedenda ſit abſq; Philoſophiæ admi-
 niculo. Nam Theologiam dupliciter
 conſideramus; Vno modo ſimpliciter in
 abſtracto, prout tota ſpiritualis eſt, à luce
 Dei inaccessibili pendens ac promanans, ^{I.}
 qua parte nullo equidem humano opere Per diſtin-
 & miniſterio indiget ad ſui perfectionem, ctionem.
 cū ſpiritu Dei, quē mūdus & quicquid eſt
 in mundo, non capit, ſolummodo perfici-
 atur, & in potentia & virtute verbi cœ-
 leſtis adminiſtretur. Alio modo in con-
 creto, & prout competit hominibus in
 hac vita, quæ corporalis eſt, & humanis
 legibus aſtriſta, adeo vt citra humanas
 commoditates, quas ſecum vnā cum reli-
 quis mundi Elementis ſuſtinet ac portat
 in corpore terreno, conſiſtere nequeat:
 Qua parte multis instrumentis & admini-
 culis opus habet, vt iuſto incremento
 ſubinde maiores faciat progreſſus ad il-
 lam perfectionem, quam in altera cœle-

sti & spiritali vita ad plenū habitura est.
 Idem hoc euidenter declarat proprietates
 verbi coelestis, quo omnē vim Theologicā
 velut pāniculis & integumētis quibusdā
 inuolutam ad nos coelitus demisit diuina
 Maiestas, quæ si infirmitati humanæ se ac-
 comodare nolisset, cuius per omnia præ-
 clarè erat conscia, haud ita humano more
 oracula sua tali genere eloquū formasset,
 quæ sensu & iudicio humano essent per-
 ceptibilia. Sunt enim eiusmodi, vt nō tan-
 tum corporeæ vocis humanæ instrumen-
 to efferri & literarū Elemētis consignari
 queāt, quorū vtrumq; opus est, ad homi-
 nis nō Dei naturā pertinens, quippè quæ
 sit infinitæ virtutis : Veruntamen quæ
 ad maximam partem figurata est ex visi-
 bilibus huius mundi, & hīs, quæ in oculos
 nostros incurrūt, quib. arcana regni
 coelestis adumbrantur, & mens in re-
 rum inuisibiliū cognitionem subducitur.
 Quare vt proprietates verbi doctrinæ
 coelestis rectè percipi & intelligi possit,
 simul etiā rerū, quæ sunt in mūdo, cogni-
 tio exacta utiq; requiritur. Porro in hac
 consideratione falsum est, quod infertur
 de ipsius cognitionis excellentia, quam
 aliarū sententiarū, quæ infra se sunt, re-
 spe

spectu, habere dicitur. Detur sanè cogni-
tio perfecta, qualem in futuro seculo ex-
pectamus, & erit forsan, vt omnium alia-
rum rerum, quæ sunt infra Deum, simul
habeamus cognitionem perfectam. At
quoniam nulla talis hñc comparet, fru-
strà nobis imaginamur talem Theologi-
am, cuius cognitionem sequatur cogni-
tio omnium aliarum, quæ infra se habet.
Quodd diuina sit atq; adeò omnium supre-
ma, quæ finis & perfectionis cuiusdam
rationem obtineat, respectu omnium in-
feriorum, vltro fatemur. Nec tamen ita,
vt reliquis inferiorib. *συγγενεῖς* quodam
communicet, easq; sub se *ὑπεράνω* tan-
quam supremum genus vniuersali ratio-
ne comprehendat: Diuerso enim genere
principiorum participat, quò minus sua
communitate diuidua esse queat in reli-
quas inferiores tanquàm species quasdà;
sed tantum causa principatus, quæ in cō-
templatione Veri & Boni summi sola sibi
vendicat, & qua ratione omnes ad vnum
quoddà cōmune, ordinis ratione referri
oporteat, à quo videlicet, tanquàm superio-
ri, reliquæ inferiores & minus perfecte, suā
perfectionē expectēt ac mutuentur. Nā
vt scientia Theologica ad vnū principiū

Deum

III.
A cognitio-
ne Dei in
hac vita nō
omnibus
modis per-
fecta.

Theologia
quomodo
& quò res
spectu oia-
nium scien-
tiarum su-
prema.

III.
Ab eminen-
tia & ordi-
nis ratione
quam ha-
bet Theol.
aliarum
scientiarū
respectu.

Deum nempe ipsum, qui est principium principiorum omnia reuocat: Ita quoque ad hanc, velut ad vnum principale, reliquas omnes reuocari oportet. Omnes enim quoniam veritatem suam principijs quibusdam acceptam ferant; Multitudo autem principiorum ad vnum primum & simplicissimum reuocanda sit, cuius contemplatrix est Theologia, consequens est, vt penes hanc quoque principatus sit omnis veritatis, quodque instar Dominæ cuiusdam, latissimè regnantis, suæ veritati subiectas habeat reliquas, tanquam famulas quasdam, quæ imperfectionis suæ sibi quasi conscia, omnem suam veritatem principi huic scientiæ quodammodo ascribere, eiq; submittere debeant, pro eo, quod primi omnium principiorum principij sit contemplatrix.

Proinde non sequitur, vt cum vnū genere non sint, nihil etiam commune vel coniunctum inter se habeant, & Theologia, ratione principatus ad sui perfectionem, reliquarum infra se adminiculo non opus habeat,

Omnino hæc aliter in seipsa considerata habet, vt suam perfectionem metitur ex causis & principijs, quæ sunt supra
natus

naturam, & à Deo solum proficiscuntur:
 Aliter vt ἐκ θεοῦ & εἰς ἄνθρωπον cum homine, cui
 attribuitur, in hac vita, consideratur. Ne-
 que enim Deus humana transfert in di-
 uina immediatè; sed ordinem seruat, quæ
 exequitur certis medijs, ad hoc in natura
 deputatis; Sic verbum scripturæ, quod
 humano more Deus locutus est, & Eccle-
 siæ suæ tradidit ac demandauit, medium
 quoddam est & instrumentum, per quod
 seipsum atq; aded infinitam suam sapien-
 tiam nobiscum communicat, quod etsi fi-
 dem solummodò requirat; Tamen fidem
 non brutalem aut irrationalem, quæ sit si-
 ne sensu & intellectu; sed fidem cum vir-
 tute coniunctam, quæ comitem habet sci-
 entiam & cognitionem eorum, quæ ad in-
 timam Dei & hominis naturam spectant;
 Vnde sapientia demùm proficiscitur, quæ
 Theologiæ propria est; cuius causa pri-
 maria licet sit Spiritus sanctus; Tamen
 nō nisi per doctrinam & eiusmodi ver-
 bi interpretationem, quæ spiritali sensu,
 pro humani ingenij capacitare intelli-
 gi ac iudicari possit. In hunc vsum vi-
 demus diuinum sermonem ita aptatum
 & temperatum esse, vt quantum ad sen-
 sum &

9.
 Ab eiusdē
 administra-
 tione, quæ
 fit mediare
 per verbū
 externum.

Fides Chri-
 stiana quæ
 sit & cuius-
 modi sit
 naturæ.
 2. Pet. 1.

sum & habitum exteriorem attinet, extra
condizionem humanā non egrediatur, vt
merito nihil aliud sit, quā sapientia Dei
inexhausta cum humanitatis ratione tē-
perata, vt & alibi diximus. Nam humana
imbecillitas, cū ad Deum ascendere nō
valeret, necesse erat, vt ille ad nos pro-
pius descenderet in verbo suo, imō ipsum
corpus humanum assumendo, sese captui
nostro humanitās accōmodaret, præsenti-
usq; nostris mētibus insinualet, quæ de
se cognitu essent necessaria. Quapropter
Theologia, quæ cœlestia tractat, cū,
quæ in hos oculos non incurrunt, ea ad
credendum nobis proponit, non aliter
quā humano more de hīs differit, & ve-
ritatem doctrinæ cœlestis inquirat, non
aliter, quā per sermonem, qui cadit in
sensum & iudicium humanū, quemq; hoc
naturæ opus, sensibus expositum, in fre-
quentiori vsu ad maiorem partem mini-
strat, quatenus nimirū hinc typi, figu-
ræ, vmbre, & imagines sumuntur, quibus
delineantur res spirituales & cœlestes,
quæ postea oratione ad crassam & ru-
dem humanæ indolis intelligentiam defe-
runtur, & vt percipi possint, ad sensum ex-
ponuntur.

Inuisibilia
Dei per vi-
sibilia in
scriptura
frequenter
mysticè ad
umbrans
tur.

Quis autem non videt ad fidem Chri-

Christianam, quæ firma intelligentia est cor-
 rû, quæ creduntur, plurima hoc modo per-
 tinere requisita, ipsiq; adeo Philosophiæ
 humanæ latissimū patere campum, in quo
 vim suam vtiliter exerat, atq; in commune
 auxilium ita cōmunicet Theologiæ, vt ipsi
 tanquam domingæ fidelia obsequia multis
 modis præstare teneatur. Nā facultas in-
 telligendi humana cū ita sese habeat, vt
 seipsa in primo ortu nihil intelligat actu,
 sed eam, quam habet potentiam & effica-
 ciā intelligendi de omnibus, subinde ex-
 ercere cogatur, per participationem atq;
 habitum formarum intelligibilium, quib.
 magis atq; magis expolienda atq; perfici-
 enda est; ecquis erit, qui iustā & cōmodā
 S. S. *ἐρμηνείαν* seu interpretationē sibi su-
 mere aulit, reiectis & repudiatis hīs admi-
 niculis & ornamentis, quæ Philosophia
 subministrat: Quid Spiritui sancto sit tri-
 buendū nouimus, cui omnis honor meri-
 to est deferendus, siquidem is vt scriptu-
 ra proditæ autor est: ita eiusdē vnicus &
 fidus interpres, imbuēs omnium fidelīū a-
 nimos sana & recta verbī sui cognitione,
 vt iuxta Prophetæ varicinium, omnes
 sint *θεοδιδάκτοι*: At non propterea Theo-
 logia immunis facta est ab omni Philoso-
 phiæ præsidio, adeo vt nullo eius mini-
 stero

Ab huma-
 na intelli-
 gendi fas-
 culate.

*νεοκρά-
 λησις.*

7.
A modo in-
stitutionis
quo Spiri-
tus sanctus
utitur in
Ecclesia.

sterio ulterius indigeat: Tale enim quid-
quid ad modum institutionis pertinet;
qui nunc exoleuit, quo aliquandò Deus
usus est, ad firmandam ac stabiliendam
suam doctrinam in Ecclesia, quæ postea,
quam his seculis ita confirmata est, & tam
altè radices fixerit, vt nihil in super noui
addi, aut designari in hac vita necesse sit,
dehinc non alio modo, quàm illo vulgari
utitur, quem, mediante verbo, in vera &
salutari eiusdem verbi cognitione & usu
subministrat. Hac verò in parte, quid &
quantum debeamus Philosophiæ in reli-
quis, quæ supersunt, cursim ac breuiter
persequemur ac planum faciemus. Do-
cet Spiritus sanctus per verbum, quod, vt
paulò antè dictum, ad habitum humani
sermonis comparatum est: Sermo autem
quia nota & Symbolum rei, quâ cogno-
scimus, & sæpenuerò tam in vocibus
ipsis, quàm in locutionibus ac loquendi
proprietatibus, vis maxima abscondita
sit, sermonis natura utique cognoscenda
est, non tantum, vt natium & genuinum
sensum verborum habeamus; sed per
hunc res etiam ipsas, qualis quæq; sit in
suo ordine & natura, & vt se quoque ad
alia habeant, dextrè intelligamus, apposi-
teq;

8.
A sermonis
natura.

etq; ubi res & necessitas postulet, ad alios exponamus.

Quod sanè, vt fieri possit, linguarum cognitio requiritur, & id genus artis, quæ in varietate linguarum proprium cuiusque linguæ Idioma, & rectam de qualibet re eloquendi rationem monstrat: Quæ quoniam pars Philosophiæ, patet, quod ad sacræ scripturæ tractationem imprimis sit necessaria. Deinde quoniam sermo à rebus dependeat, non tantum natura sermonis; sed etiam res ipsa & eius circumstantia accuratè examinanda est, quod certi sumus de vera & genuina, quam præ se fert oratio vel intentio scriptoris, sententia: Et maximè sicubi res dubiæ & obscuræ incidunt, vt tam veritas rei, in varietate opinionum cognosci & defendi, corruptelæ & falsitas monstrari ac refutari queant.

Hinc Paulus, cum iubet Episcopum esse διδασκάλον, qui rectè possit secare verbum veritatis, non tantum simplicem & communem doctrinæ Christianæ cognitionem requirit: sed vltra etiam talem artem & doctrinam postulat, quæ docet viam aptè disponendi orationem rationeq; in ordinem quæq; digerendi,

K

digestaq;

9.
A rebus ijs
ipsis sermones
ne repræsen-
tandis
vt dextrè
explicetur.

Ad Timot.
1. cap. 3.
2. cap. 2.

digestaq; suis quibusdam argumentis cō-
uenienter probandi, vt quælibet materia
rectè definiendo, diuidendo, argumentan-
do, apteq; argumentorum membra con-
nectendo, per inuentionem veri, nec non
veri à falso discretionem rectè cogno-
scatur, dextrè intelligatur, appositèq; &
perspicuè explicetur.

10.
Ab exteriori
digni for-
monis ha-
bitu & my-
stica forma

Quod cum artes dicendi potissimùm
prestant, quis commodam & perspicu-
am sacrarum literarum explicationem si-
eri possit castramet, absque hoc Philoso-
phiæ instrumentis. Porro in sacra scri-
ptura quæquid de Coniuto & regno eius
scriptum est & inuicem traditur, ad maximā
partem mysticum est, hoc est, non apertè
& vt res ipsa est in absoluta rei veritate;
sed vmbrosi modo per ænigma ad sen-
sum & caput nostrum proponitur, sub
involucris & vestigijs rerum condita-
rum & in natura viliū. Nam in ve-
tere lege, sicut cognitio Dei, relata ad fi-
dem Euangelij, de communi modo, typi-
ca fuit per typos & simulachra rerum
externarum adumbrata; Ita nunc non-
dum apparente, quod futuri sumus, si-
militer ænigmatica habetur, relata ad lu-
cem & claram notionem, quæ in gloriam
trans-

translatis affulsura est. Scriptura itaq; in proferendis & exponendis abditis regni colorum mysteriis, cum ita sit temperata, ut subinde necesse habeat instituere collationem rerum humanarum & diuinarum, & mutuari quædam ab hac visibili creatura, quæ typos & simulachra ministrat ad inuisibilia, quis existimet absque iusta rerum naturalium cognitione, quam præbet Philosophia, accedendum esse ad commodam & illustrem sacrę scripturę interpretationem: Deniq; subiectum Theologiæ, cum sit Deus & homo, vtriusq; certè naturam benè perspectam Theologum habere oportet: cumq; maxime circa hominem se occupet, ut huius casum & resurrectionem; huius peccatum & medendi eius medicinam; huius vanitatem & reparandam salutem benè inculcet, atq; ob oculos ponat, quis horum aliquid rectè intellexerit, non cognito homine intus & extra, corpore & anima, secundum omnes vires, potentias, motus & impetus naturales, quos Philosophia patefacit, & in scriptis Philosophorum, velut in speculo, repræsentantur.

Atq; ex his causis vsus Philosophiæ

K s cuin-

IV.
A subiecto
seu materia circa
quam versatur
Theologia.

Premisso/
rum Argu/
mentorū
generalis
subsumtio
& conclusio.

Theol. &
Philoso.
facultates
inter se di/
uersæ, non
contrariæ.
2. Corin, 5.
Gal, 4.

euincitur necessarius & à Theologia inseparabilis, tantū abest, vt reñci & penitus extra Theologiæ fines, tanquā aliena & vitiosa, exterminari debeat. De reliquo vsu, quem non necessitatis; sed ornatus tantū causa offert in Theologia, deq; vtilitate & necessitate, quam in reliqua vita, cui potissimum consecratur, homini cōfert, plura hīc, vt de re manifesta, dicere supersedemus. Tām igitur in illa diuersitate, qua distant inter se, non sibi mutuò aduersæ & contrariæ sunt, quā alix res & creaturæ quibus fruimur, in hoc mundo, ipsi regno & Ecclesiæ Christi sunt diuersæ & contrariæ. Ac licet propriè non sit de ratione Ecclesiæ, prout corpus spirituale est Christi, capitis spiritualis, neq; de ratione Theologiæ, pro eo, quòd diuinitas inspirata est; Tamen in hac vita donec peregrinamur inter infirma & egena mundi Elementa, vt Paulus loquitur, non minùs hac, quā reliquis humanæ vitæ commoditatibus carere potest. Ac non pugnare inter se exempla sanctorum hominum hoc insuper attestantur, qui hoc dono vsi sunt, & nec in gentibus prophanis contemserunt; Moses in Ciuilibus, Iehonem ho-

minem

minem incircumcisum auscultauit, Exod.

8. Salomonem non puduit cum gentilibus de sapientiæ naturalis intelligendæ arcanis commentari, vt ex 3. Reg. 4. clarum est.

12.

Ab exemplo
plo sancto
rum homi
num.

Apostolus Paulus non veritus est, ad Athenienses, Græci Poëtæ citare testimonium de Deo, τὸ γὰρ καὶ γένος ἐσμεν, id est, Et huius, Dei nempe, progenies sumus, Acto. 17. Quod sanè testimonium fingit ipsum naturæ, lumen, vt idem Apostol. ad Romanos 1. testatur, quando cognitionem naturæ veritatem Dei, hominum generi diuinitus ostensam, appellat. Atque eò magis studiosè eam amplecti & venerari oportet, quò præstantius donum præ reliquis in natura existit, & quò propiùs fideli obsequio & ministerio in familiarem vsum ac consuetudinem venit, cum Christiana nostra Theologia; non transeundo limites, quos sibi præfixos, ac præstitutos habet, & dotes suas non superbè efferendo, contra sapientiam Dei; Alioquin præuaricata est, nec amplius ei Philosophiæ, sed inanis sophistiæ nomen debetur, meritoq; velut forum ac seminarium omnium hæresi-

Acto. 17.

K 3

um 2

um à Mose reñcitur & vituperatur tanquam aliena, & quæ fallacibus tantum ac vanis Sophismatibus incautos circumueniat, & circumuentos à vero in errorem abducatur.

Hæreses vnde.

Nam hæreses omnes quotquot oriuntur in Theologia, ratio humana inducit, & quidem bifariam, vno modo, quando verbo Dei postposito, sua sequitur somnia & figmenta, cuiusmodi est Mathematica, & similia: Altero modo, quando falso verbi prætextu ipsa quoque ratio per se delirat, & superstitione decipitur, qualis olim Anabaptistarum fuit, & similia, qui fanatico Spiritu aguntur.

Vt verò vtrumque vitetur; Et nève ad dextram, nève ad sinistram ratio exorbitet atque à vero aberret, fines ipsi ac metæ à Deo posite sunt, intra quas retinenda ac coercenda, acuenda & exercenda est. Illæ verò cuiusmodi sint, quatenus, quantum & quò denique ipsa ratio sua intelligendi vi ac splendore sese extendat, in præcedentibus satis abundè explanatum est: Nimirum, quòd naturæ captum non

non superet, & in rerum cognitione prospicienda naturæ limites non egrediatur. Fines ac
meta Philo-
sophiæ.
Quodq; suo lumine rebus, quæ huius se-
culi sunt, benè administrandis tantùm præfulgeat ad paranda præsidia vitæ hu-
ius temporalis, quæ xeritur in facienda
re parandoq; victu, in gubernanda fami-
lia, & administranda re privata & publi-
ca, ad decus civilis iustitiæ, adiuta vi-
mentis ἀποδείκναι, qua rerum naturas,
partes, vires, causas, & quæ his sunt
affinia & contraria, rimatur, cuncta am-
biens contemplando.

Hæc, inquam, meta est, & terminus,
in quo cursum suum peragit; & quid pos-
sit facultate operandi, vires suas explo-
rat, ac metitur, in quo si licentiùs suo in-
genio indulget, & singula pro suo arbi-
trio & iudicio statuit, toleratur, & minùs
ad animæ salutem erratur.

Iam verò in hac deprauata natu-
ra, in qua Dei beneficio adhuc conser-
uatur, cum præter hunc principalem su-
um finem, hoc etiam commodi habeat,
ut vsui esse queat in ñs, quæ ad pietatem
Christianam & salutarè verbi diuini co-
gnitionem promouendam spectant, hîc
quicquid boni confert, non à seipsa

Distincta
officia ser-
uanda, nec
Theolo. as-
scribendū,
quod Phi-
losophiæ
propriū,
nec è con-
tri.

Vsus Phi-
losophiæ
in Theolo-
gicis du-
tur.

hinc quicquid boni confert, non à seipsa
& de suo confert; sed aliundè mutuo ac-
cipere necesse habet, nempe à Magistra
& Domina Theologia, cui religiosè au-
scultat, & fideliter tanquam famula ac-
pedissequa seruit ac famulatur. Ideoq;
accuratè providendum est, ne extra
metas suas erumpat, audacter & temèra-
riè, quò diuersa doctrinarum genera
tanquam limites confundantur; Ita vt
reiectis & neglectis fundamentis scriptu-
rarum & principijs, quæ sunt Propheta-
rum & Apostolorum scriptis compre-
hensa, hjs; quæ sibi & captui humano vi-
dentur probabilia pro principijs Theo-
logicis vtatur, vnde prodat Sophistica
impostura, quæ fastu, arrogantia, & er-
rore vanæ persuasionis nihil non ad su-
um arbitrium reuocans, temerè omnia
miscet, ex quo demum Theologiæ de-
prauatio nascatur, & sic omnis generis
errorum, dissensionum, ac præpostera-
rum opinionum, velut mater & nutricula
existat in religione & Ecclesia. Quin
potius ita in subsidium assumatur, vt vel
simpliciter instrumentum sit, in quo &
per quod Theologia in enarrandis sacris
litteris sit operosa: Aut si quid in explo-
ran-

randis suis viribus molitur, quod ad sui aliquam perfectionem tendat, regatur illa non iudicio carnis, sed spiritu Dei, ut prædagogus ad Christum, cui seruiat, non dominetur; cui submittat se, non insolenter dotes suas efferat; huius sapientiam, ut umbra corpus, sequatur, non ut lux præcedat.

Epilogus
totius tra-
actionis.

Quod ubi sit, tum isto dono, tum uti-
mur, & quæ tali præeunte lumine, in Phy-
sicis, & disciplinis, atque etiam in moribus
præclare docuerunt Philosophi, sequi
re pertractabimus, nullo lædendi con-
scientiam aut mores, periculo.

Demus igitur operam nos, qui stu-
dia literarum sequimur, cum in his dua-
bus præstantissimis animi facultatibus,
omnia, quæ ad huius & futuræ vitæ bea-
titudinem spectant, diuersimode reposita
sint, ut seruata vtriusque proprietate in
vero & necessario usu, vtramque retinea-
mus & rectè coniungamus, ea ratione, ut
veritatis possessio, quæ vtrinque suo loco
& ordine offertur, inuiolata maneat: Quæ
sanè veritatis possessio, quoniam bonum
ac patrimonium publicum est, cælo in
terras demissum; omnes quoque hoc age-

re debemus, vt publi. & cōmunibus itua
dñs, rem tām præclaram, tamq̃ vtilem
cōseruemus, ac posteris tradamus, quā
maximē illustratam, ne nostra inertia in-
tercidisse vel aliquod detrimentum ac-
cepisse videatur.

Ego quoque pro mea erga Rempub.
litterariam animo ac studio omnibus mo-
dis propenso, hac mea qualicunq̃ com-
mentatione, quam non ita defendo, vt
sicubi meliora discere contingat, non sim
retractaturus, alijs doctioribus de his &
similibus, quæ ad publicam vtilitatem re-
feruntur, differēdi & explicandi vbe-
rius atq̃ exquisitiū, ansam &
occasionem præbere
volui.

Πρόντ τῷ Διῷ δόξα